

O Ğ L A K K L A S İ K L E R İ

GUSTAVE FLAUBERT
MADAM BOVARY

Türkçesi: *Birsel Uzma*

BİRİNCİ KISIM

I

Okul müdürü, arkasında burjuva giysileri içinde yeni bir öğrenci, onun yanında da, büyük bir okul sırası taşıyan hademeye içeri girdiği sırada etütteydik. Uyuyanlar uyandı ve herkes bir işin ortasında hazırlıksız yakalanmış gibi ayağa kalktı.

Okul müdürü oturmamızı işaret ettikten sonra öğretmene dönerek, “Mösyö Roger!” dedi alçak sesle, “Size emanet etmek üzere yeni bir öğrenci getirdim. Beşinci sınıftan başlayacak, gerek dersleri gerek davranışları elverişirse, yaşına uygun olarak bir üst sınıfa geçirilecek.”

Kapının arkasında, köşeye sinmiş bekleyen yeni öğrenciyi tam olarak göremiyorduk. Yaklaşık on beş yaşlarında bir köy çocuğuydu ve hepimizden daha uzun boyluydu. Kakülleri bir koro çocuğununki gibi dümdüz kesilmişti. Akıllı uslu ama oldukça da sıkılgan bir hâli vardı. Omuzları fazla geniş olmamakla birlikte, yeşil çuhadan dikilmiş siyah düğmeli gömleğinin koltuk altlarının germesinden rahatsız gibi görünüyordu. Astarın söküğünden çıplak kalmaya alışkın olduğu belli olan kırımızı bilekleri seçiliyordu. Pantolon askılarıyla fazla yukarıda asılı kalmış sarıya çalan pantolonu, mavi çoraplı bacaklarını ortada bırakıyordu. Boyası kötü, ucu perçinli, kaba ama sağlam ayakkabılar giymişti.

Ezberlerimizi okumaya başladık. Bacaklarını kıpırdatma, dirseklerini masaya dayama cesaretini bile bulmadan, vaaz dinler gibi dikkatle ve can kulağıyla dinledi

hepsini. Saat iki olup da zil çalınca, öğretmenin bizimle birlikte sıraya girmesi için yeni öğrenciye uyarıda bulunması gerekti.

Sınıfa girerken, ellerimizin boş kalması için kasketlerimizi yere atmak alışkanlığımızdı. Kapının eşiğinde durur, kasketlerimizi duvara çarptırır ve olabildiğince çok toz çıkararak sıranın altına atmaya çalışırdık, tarz meselesiydi.

Belki bu manevrayı fark etmediğinden belki de dâhil olmaya cesaret edemediğinden, bizim yeni öğrenci dua bittiği hâlde kasketi iki dizinin üzerinde oturmaya devam ediyordu. Tüylü yünden ya da pamuklu kumaştan yapılan bereler, asker şapkaları, yuvarlak şapkalar, kürk kasketler karışımı karmakarışık bir şeydi ve sessiz çirkinliğinde, bir budalanın yüzü kadar derin anlamlar barındıran o zavallı nesnelere biriydi. Yumurta biçimindeydi ama balenlerle şişirilmişti; çember şeklinde üç kabarıklıkla başlıyordu; sonra kırmızı bir şeritle birbirinden ayrılan kadife kaplı, içi tavşan tüyü dolu, baklava biçimi parçalar birbirini izliyordu; daha sonra kartonla desteklenmiş bir çokgenle son bulan çantalar gibi karmaşık bir sutaşı işlemeyle kaplı bir kısım geliyor ve en tepeden çıkan fazlasıyla ince bir kordonun ucunda, sırma ipliklerden küçücük bir püskül sallanıyordu. Şapka yeniydi, siperliği parlıyordu.

“Kalkın” dedi öğretmen.

Yeni öğrenci kalktı. Kalkınca da kasketi yere düştü. Bütün sınıf gülmeye başladı.

Şapkasını almak için eğildi. Yanındakilerden birinin bir dirsek darbesiyle tekrar düştü şapka, o da bir kez daha eğilip aldı.

“Şu kasketten kurtulun bence artık” dedi muzip bir adam olan öğretmen.

Çocuklar kahkahalara boğulurken, kasketini elinde mi tutsun, yere mi bıraksın, kafasının üzerine mi koysun bir türlü karar veremeyen zavallı çocuk, iyice şaşkına döndü. Yerine çöküp kasketini tekrar dizlerinin üzerine bıraktı.

“Kalkın” dedi öğretmen, “adınızı söyleyin bize bakalım.”

Yeni öğrenci, kekeleyerek anlaşılmaz bir isim geveledi.

“Bir daha söyleyin!”

Sınıftan yükselen yuhalamaların arasında aynı gevelleme işitildi.

“Daha yüksek sesle!” diye bağırdı öğretmen. “Daha yüksek!”

Yeni öğrenci, bunun üzerine ani bir kararla, ağızını sonuna kadar açtı ve birini çağırır gibi avazı çıktığı kadar bağırarak şu sözcüğü telaffuz etti: Charbovari.

Bir anda büyük bir curcuna koştı, patlayan tiz sesler (anıyor, uluyor, tepiniyor, tekrar ediyorlardı: Charbovari! Charbovari!) kreşendoyla yükseldi, ardından aralıklı patlayan notalarla devam ederek güçlkle yatıştı; ara sıra, tam sönmemiş bir kestane fişegi gibi şuradan buradan patlak veren bir kahkahayla, sıradan sıraya yayılıverdi yeniden.

Nihayet ceza yağmuru yağmaya başlayınca, sınıfta düzen yavaş yavaş sağlandı. Charles Bovary adını anlamayı başaran öğretmen, zavallı veledede adını tahtaya yazdırttıktan ve heceletip okuttuktan sonra, hemen gidip kürsünün yanı başındaki tembeller sırasına oturmasını emretti. Çocuk harekete geçti ama sıraya doğru gitmeden tereddüt etti.

“Ne arıyorsunuz?” diye sordu öğretmen.

“Kas...” yaptı çekinerek yeni öğrenci, bir yandan da endişeli bakışlarını çevrede dolaştırıyordu.

“Bütün sınıfa beş yüz mısra! *Quos ego...*” diye gürleyerek yeni bir bora dalgasını durdurdu sert bir ses.

“Uslu durun!” diye devam etti takkesinin içinden çıkardığı mendille alnını kurulayan, öfke içindeki öğretmen. “Size gelince, yeni öğrenci, siz de yirmi kere *ridiculus sum* yazacaksınız.” Sonra daha yumuşak bir sesle ekledi, “Eh! Kasketinizi de bulursunuz zaten, kimse çalmamıştır!”

Her şey eski sükunetine döndü. Başlar kâğıtların üzerine eğildi ve yeni öğrenci, ara sıra içi boşaltılmış bir kalem boru gibi kullanılarak atılan, tükürükle hazırlanmış kâğıt toplar suratına çarpsa da, iki saat boyunca kımıldamadan öylece oturdu. Eliyle suratını siliyor ve gözleri yerde, hareketsiz durmaya devam ediyordu.

Akşam etütte, sırasının içinden kolluklarını çıkardı, ufak tefek eşyalarını topladı, kâğıtlarını özenle düzeltti. Her sözcüğü sözlükten tek tek arayarak, hatta kendine fazlasıyla işkence ederek, aklını vermek için elinden geleni yaparak çalıştı. Kanıtlamayı başardığı bu iyi niyeti, bir küçük sınıfa gönderilmesine engel oldu; zira formülleri az çok biliyorsa bile, işlemleri sonuna kadar götürme becerisine sahip değildi. Onu Latince’ye başlatan köylerindeki papaz olmuştu, çünkü anne ve babası tasarruf amacıyla çocuğu koleje olabildiğince geç göndermek istemişti.

Babası, Mösyö Charles-Denis-Bartholomé Bovary, bir ara alay cerrahının yardımcılığını yapmıştı; 1812 yılı civarında askere kayıt işlerinde usulsüzlükle suçlanıp askeriyeyi terk etmeye zorlandığı sırada, yakışıklılığına tutulan bir şapkacının kızının altmış bin franklık drahomasına konmak için kişisel avantajlarından faydalanmayı bilmişti. Hoş bir adamdı, ağzı laf yapıyordu, mahmuzlarını şakırdatarak yürürdü, favorileri bıyıklarıyla buluşur, parmaklarından yüzük eksik olmazdı, her zaman göz alıcı

renklerde giyinirdi, bir çingenenin hafif neşesine, bir babağının ağır görüntüsüne sahipti.

Evlendikten sonra iki-üç yıl kadar karısının parasıyla yaşadı, kendine tam tekmil akşam ziyafetleri çekiyor, geç kalkıyor, uzun porselen bir pipo içiyor, akşamları bir gösteri izlemeden, kafelere takılmadan dönmüyordu evine. Kayınpederin ölümünden sonra kalan mirasın çok az olmasına içerledi; dokumacılık işine girdi ve bir miktar para kaybetti. Bunun üzerine parasıyla daha rahat yaşam süreceğini düşünerek kırsala çekildi. Fakat, basma kumaştan olduğu gibi tarımdan da anlamadığı, atlarını çifte göndermek yerine kendisi bindiği, elma şarabını fıçıyla satmak yerine kadeh kadeh içtiği, kümesindeki en iyi hayvanları yediği ve av çizmelerini domuzlarının yağıyla yağladığı için, ticareti burada bırakmanın daha doğru olacağını anlamakta gecikmedi.

Sonunda çareyi, yılda iki yüz frank vererek, Caux ve Picardie sınırında bir köyde yarı çiftlik yarı konak görünümlü bir ev kiralamakta buldu. Dolayısıyla kırk beş yaşında, herkese karşı kıskançlık besleyerek, pişmanlıklarla, acılarla kendi kendini yiyerek ve her konuda Tanrı'yı suçlamayı ihmal etmeden inzivaya çekildi. İnsanlardan tiksindiğini ve bundan böyle huzur içinde yaşamak istediğini söylüyordu.

Karısı bir zamanlar onun için deli oluyordu; aşkından kölesi olması, adamı karısından gitgide daha da soğutmuştu. Önceleri neşeli, açık yürekli ve sevgi dolu olan bu kadın, yaşlandıkça (hava alınca sirkeleşen şarap misali) sinirli, zor bir mizaca büründü. Yirmi yıl boyunca kocasının köydeki her şıfıntının peşinden koşmasını seyretmiş, akşamları bezgin ve sarhoş, leş gibi kokarak

geri dönüşünü beklemiş, çok acı çekmiş ama hiç şikâyet etmemişti! Gururu isyan etmesine neden olmuştu. Bunun üzerine öfkesini içine gömüp susmuş, bu suskunluğunu da ölene kadar sürdürmüştü. Sürekli olarak ya alışverişte ya iş halletme peşindeydi. Dava vekillerine, başkana gidiyor; senetlerin vadelerinin geldiğini hatırlatıp erteleme almaya çalışıyordu. Evdeki beyefendi hiçbir şey için endişe etmeden, yalnızca huysuzluk etmek için kafasını kaldırdığı küskün bir uyuşukluk içinde, ateşin kenarında piposunu tütürüp külleri karıştırarak hayatını geçirirken; o ütü yapıyor, dikiş dikiyor, çamaşır yıkıyor, işçileri takip ediyor, ödemeleri hallediyordu.

Bir çocukları olduğunda, süt anneye vermek zorunda kaldılar. Küçük oğlan eve döndüğündeyse, bir prens gibi şımarttılar. Annesi reçellerle besliyordu çocuğu; babasıysa ayakları çıplak koşuşturmasına izin veriyor, hatta filozofça yaklaşarak, hayvan yavruları gibi çırılçıplak dolaşabileceğini söylüyordu. Annenin eğilimlerinin aksine, kafasında bir erkek çocuk ideali vardı ve oğlunu da buna göre şekillendirmeye çalışıyordu; sağlam bir yapıya sahip olması için Spartalılar gibi katı yöntemlerle yetiştirilsin istiyordu. Çocuğunu ateş yanmayan bir odaya uyumaya yolluyor, koca koca yudumlarla rom içmeyi, ayin alayları geçerken küfür etmeyi öğretiyordu, fakat doğuştan sakin bir yapıya sahip olan ufaklığın bu çabalara cevap verdiği pek söylenemezdi. Annesi yanından hiç ayırmıyordu çocuğu; onun için kartondan oyuncaklar kesiyor, karşısına oturup hikâyeler anlatıyor, melankolik sevinçler ve sevgi sözcükleriyle dolu, bitmek bilmeyen monologlara dalıyordu. Hayatının ıssızlığında, kırılan, heba olan umutlarının tamamını bu çocuğa yönlendirmişti. Yüksek pozisyonlar

hayal ediyordu onun için; daha şimdiden büyüdüğünü, yakışıklı ve akıllı bir adam olduğunu, bayındırlık ya da adliyede iyi bir göreve geldiğini görür gibi oluyordu. Okumayı öğretti ona; hatta sahip olduğu eski bir piyanoda, iki üç küçük romansı çalıp söylemeyi... Sanata pek değer vermeyen Mösyö Bovary, bunların tamamını gereksiz çabalar olarak niteliyordu! Onu devlet okullarında okutacak, bir memuriyet elde etmesine ya da ticarethane açmasına yetecek paraları olacak mıydı ki herhangi bir zaman? Zaten biraz küstahlıkla, “Erkek her zaman başarılı olur bu toplumda” diyordu. Madam Bovary dudaklarını kemiriyordu ve çocuk köyde başıboş dolaşmaya devam ediyordu.

Tarlada çalışanların peşine takılıyor, toprak topakları fırlatarak kaçan kargaları kovalıyordu. Yol kenarındaki hendeklerde biten böğürtlenlerden yiyor, elinde bir değnekle hindi güdüyor, hasat zamanı keyfi kaçıyor, ormana koşturuyor, yağmurlu günlerde kilisenin kapı sundurmasının altında kaydırak oynuyor ve büyük bayramlarda, tüm ağırlığıyla çanın halatına asılı kalmak ve iple birlikte uçup gitmenin keyfini çıkarmak için zangoça çanları çalmasına izin vermesi için yalvarıyordu.

Aynı zamanda bir meşe gibi büyüyüp serpiliyordu. Elleri güçlendi, güneşte güzel bir renk aldı.

Annesi, on iki yaşındayken eğitime başlamasını sağladı. Bu iş için köy papazı görevlendirildi, fakat dersler o kadar kısa ve o kadar düzensizdi ki pek bir işe yaraması mümkün görünmüyordu. Bir vaftiz ve cenaze arasında kalan boş zamanlarda, kilise ayin eşyalarının saklandığı yerde, ayaküstü, alelacele yapıyorlardı dersleri; papaz dışarı çıkmayacaksa, bir *Angelus* dönüşü öğrencisini çağırarak için birini gönderdiği de oluyordu. Odasına çıkıp

oturuyorlardı bu durumda; şamdanın çevresinde küçük sinekler ve kelebekler dönüp duruyor, sıcak havada çocuk uyuklamaya başlıyor, ihtiyar adam da ellerini göbeğinin üzerine kavuşturup kendinden geçiyor, ağzı açık horlamaya koyulmakta gecikmiyordu. Bazı günler de papaz çevredeki birtakım hastalara şaraplı ekmek götürmekten dönerken, Charles'ı kırlarda başıboş dolanırken buluyor, yanına çağırıp, on beş dakika kadar vaaz veriyor ve fırsattan yararlanıp bir ağaç eteğinde fiil çekimi yaptırıyordu. Bastıran yağmur ya da yoldan geçen bir tanıdık çalışmalarının bölünmesine neden olabiliyordu. Her zaman memnundu çocuktan, delikanlının hafızasının çok sağlam olduğunu bile söylüyordu.

Charles bu şekilde devam edemezdi. Madam Bovary güçlü adımlar attı. Beyefendi de nihayet utanarak ya da daha çok bezerek, direnmekten vazgeçti ama yine de çocuğun ilk komünyonunu yapması için bir yıl daha beklendi.

Bir altı ay daha geçti ve nihayet ertesi yıl, Charles'ın Rouen Koleji'ne kesin kaydı yaptırıldı. Ekim ayı sonunda, Saint-Romain fuarı döneminde, babası çocuğu bizzat okula götürdü.

Kimsenin onunla ilgili bir şey hatırlaması mümkün değildi. Tenefüslerde oyun oynayan, etütlerde çalışan, sınıfta ders dinleyen, yatakhane de güzelce uyuyan, yemekhanede yemeğini yiyen, gayet ortalama bir çocuktur. Velisi, Ganterie Sokağı'nda hırdavat dükkânı sahibiydi ve ayda bir kere, o da pazar günleri, dükkânını kapattıktan sonra gelip onu dışarı çıkarır, geçen gemileri seyretmesi için köprüye dolaşmaya götürür sonra saat yedi sularında, akşam yemeğinden önce koleje geri getirirdi. Çocuk, her perşembe akşamı, kırmızı mürekkep ve üç mühür

pulu kullanarak annesine uzun bir mektup yazardı; sonra tarih notlarını tekrar gözden geçirir ya da etütte elden ele dolaşan eski bir *Anacharsis* cildini okurdu. Dolaşmak için avluya çıktığı zamanlarda, kendisi gibi köyden gelmiş bir hademeyle sohbet ederlerdi.

Çok çabalayarak, her zaman sınıf ortalamasında kalmayı başarıyordu; hatta bir seferinde, tabiat bilgisi dersinde birincilik bile elde etti, fakat üçüncü sınıfın sonuna doğru, ailesi, bakaloryanın sonuna kadar tek başına ilerleyebileceğine inanarak, onu tıp eğitimi aldirmek için kolejden aldı.

Annesi ona, tanıdığı bir boyacının Eau-de-Robec üzerindeki evinde, dördüncü katta bir oda tuttu. Aylık kira konusunda anlaşta, bir masa ve iki sandalyeden ibaret mobilyalar satın aldı, evden kuş kirazı ağacından yapılmış eski bir karyola getirtti ve bir de küçük bir döküm sobayla, zavallı çocuğunun ısınması için gerekli odunu aldı. Bir haftanın sonunda, kendine iyi bakması için binbir tembihte bulunduktan, artık kendisinden başka kimsesi olmadığını söyledikten sonra çıkıp gitti.

Asılan ders programını okumak bile çocuğun başını döndürdü: Anatomi dersi, patoloji dersi, fizyoloji dersi, eczacılık dersi, kimya dersi ve botanik, klinik tedavi, ayrıca hijyen, tıp; anlamlarını bile bilmediği bu isimler, karanlık yüceliklerle dolu tapınak kapılarıydı onun için âdeta.

Hiçbir şey anlamıyordu; dikkatle dinliyordu ama algılamıyordu. Yine de çalışıyordu, ciltli ciltli defterleri vardı, bütün derslere giriyordu, tek bir vizit kaçırmıyordu. Gözleri bağlı hâlde, ne yaptığını bilmeden dönüp duran dolap beygirleri gibi tamamlıyordu küçük gündelik işlerini.

Annesi, fazla para harcamaktan kaçınabilmesi için her hafta postacıyla, fırında pişmiş bir parça dana eti

gönderiyordu; o da hem sabah kahvaltısında hem de hastaneden eve tabana kuvvet yürüyerek döndüğünde hep bu eti kemiriyordu. Ders için amfiye, hastaneye koşması ve sonrasında yine bütün o sokaklardan evine geri dönmesi gerekiyordu. Akşamları, ev sahibesinin verdiği mütevazı yemekten sonra odasına çıkıyor ve bedeninin üzerinde tüten ıslak giysileri içinde, sobanın önüne oturup yine çalışmaya koyuluyordu.

Güzel yaz akşamlarında, ılık sokakların boş olduğu, hizmetçilerin kapıların eşiğinde oyunlar oynadığı saatlerde, penceresini açıyor ve dirseklerini pervaza dayıyordu. Rouen'in bu mahallesini küçük iğrenç bir Venedik görüntüsüne kavuşturan nehir, aşağıda, köprüler ve parmaklıklar arasından sarı, eflatun ya da mavi akıyordu. İşçiler kenarına diz çökmüş, kollarını yıkıyorlardı suyunda. Tavandan aralarının üzerinden çıkan sırlıklarda, pamuk çileleri kurutuluyordu açık havada. Karşısında, çatıların ardında, uçsuz bucaksız gökyüzü, batmakta olan kıpkırmızı güneşin altında uzanıp gidiyordu. Uzaklar ne kadar güzeldi kim bilir! Gürgeçlerin altında nasıl bir serinlik vardı! Sonra, ona kadar ulaşmayan kır havasının o güzel kokularını içine çekmek için burun deliklerini iyice açıyordu.

Zayıfladı, boyu uzadı ve onu neredeyse ilgi çekici deneyecek bir görünüme kavuşturan bir tür hüzünlü ifade yerleşti yüzüne.

Doğuştan gelen rahatlığı, bir süre sonra aldığı bütün kararlardan vazgeçmesine neden oldu. Bir gün viziti kaçırdı, ertesi gün dersi ve böylece tembelliğin tadını alınca, yavaş yavaş okula uğramaz oldu.

Domino tutkusuyla, batakhanelere gitme alışkanlığı edindi. Her akşam, üzerine siyah noktalar kondurulmuş

koyun kemiğinden küçük taşları mermer masaların üzerine vurmak için, halkın gittiği bir domino salonuna kapanıyordu. Yaptıkları ona özgürlüğünün değerli bir kanıtı gibi görünüyor, kendisini daha da beğenmesine neden oluyordu. Hayata dâhil olmak için yasak hazlara girişti; içeri gireceği zaman kapının ziline neredeyse şehvi bir hazla basıyordu. İçinde sıkışıp kalmış pek çok şey açığa çıkıp genişledi âdeta; okuduğu birkaç kupleyi ezberledi, Béranger'i coşkuyla takip etmeye başladı, *punch* yapmayı öğrendi ve nihayet aşkı tanıdı.

Bu hayata hazırlık çalışmaları sayesinde de, doktor olmak için girdiği sınavda fena hâlde çuvalladı. O akşam evde başarısını kutlamak için bekleniyordu!

Yürüyerek gitti köye; girişinde durdu, annesini çağırttı ve her şeyi anlattı. Kadın onu affetti, başarısızlığını sınavı yapanların adaletsizliğine verdi, işleri düzeltme kısmını üzerine aldı. Mösyö Bovary gerçekleri ancak beş yıl sonra öğrendi; olay zaman aşımına uğradığından çabuk kabullendi, zaten kendi soyundan gelen bir çocuğun aptal olabileceğine ihtimal veremezdi.

Bunun üzerine Charles çalışmaya koyuldu. Sınava gireceği konuların tamamını eksiksiz ezberledi. Oldukça iyi bir notla da geçti. Annesi için nasıl da güzel bir gündü! Büyük bir ziyafet verildi.

Peki, sanatını nerede icra edecekti? Tostes'ta, çünkü burada yalnızca ihtiyar bir köy doktoru vardı. Madam Bovary uzun zamandan beri ölüp ölmediğini takip ediyordu. Charles halefi olarak tam karşısına yerleştiğinde zavallı adam henüz öteki tarafa yollanmamıştı.

Oğlunu yetiştirmek, ona tıp eğitimi aldırarak ve çalışması için Tostes'u bulmak yeterli değildi: Ona bir de

kadın lazımdı. Madam Bovary onu da buldu: Dieppe’li bir mübaşirden dul kalmış, kırk beş yaşında ve yılda bin iki yüz *livre*’lik geliri olan bir kadın.

Madam Dubuc çirkindi, çalı süpürgesine benziyordu ve bir ergen gibi sivilceli olmasına rağmen başka talipleri de yok değildi. İşi tamamına erdirmek için, Bovary Anne’nin bu taliplerin hepsini saf dışı etmesi, papazlar tarafından desteklenen bir şarkütericinin entrikalarını ustalıklı açığa çıkarması gerekti.

Charles evlenince daha iyi koşullarda yaşayacağını, daha özgür olacağını ve hem karısını hem de karısının parasını istediği gibi kullanabileceğini hayal etmişti, fakat karısı onu kontrolü altına aldı: Herkesin önünde şunu söyleyebilirdi bunu söyleyemezdi, her cuma perhiz yapılacaktı, onun beklediği gibi giyinmeliydi, ödeme yapmayan müşterilerini rahat bırakmamalıydı. Mektuplarını açıyor, nasıl davranacağına karışıyor ve eğer kadın hasta varsa, duvara kulağını verip muayenehanesinde hastasıyla olan konuşmalarını dinliyordu.

Her sabah karısına çikolatalı sütünü götürmesi, bitmek tükenmek bilmeyen ilgi beklentilerini karşılama gerekiyordu. Kadın sürekli olarak sınırlarından, göğsünden, asabiyetten şikâyet ediyordu. Ayak sesi bile rahatsız ediyordu onu. Herkes çıkıp gittiğindeyse, yalnızlığı tahammül edilmez buluyordu. Biri tekrar yanına gittiğinde, ölse kimsenin ruhunun duymayacağından şikâyet ediyordu bu kez. Akşamları Charles eve döndüğünde, uzun cılız kollarını çarşafın altından çıkarıyor, kocasının boynuna doluyor ve yatağın kenarına oturttuktan sonra acılarından söz etmeye başlıyordu: Charles onu unuttuğuna göre, bir başkasını seviyor olmalıydı! Ona zaten mutsuz

olacağını söylemişlerdi... En sonunda sağlığı için bir şurup ya da biraz daha fazla sevgi istemeye vardıyordu işi.